

Podplukovník vet. dr. Václav Moravec:

Veterinářství v poli, jeho význam a organisace.

Část historická.

Za světové války došlo k netušeným ztrátám koní. Za jednu příčinu těchto ztrát se považuje vývoj technických bojových prostředků, který nepříteli dovolil zasáhnout hlubší pásma bojových úseků, ba i etapu a zápolí. To zajisté vedlo k tomu, že koně byli ve zvýšené míře vydáni bojovým zraněním. Tak dostoupily bitevní ztráty koní — nečítajíc v ně ztráty onemocněním — na západní frontě v letech 1915—1916 měsíčně kolem 47.000. Ke konci první německé ofensivy u Verdunu ztratily spojenecké armády za 8 hodin na úseku fronty dlouhém 3 km 5.011 koní. Od 25. června 1917 do konce května 1918 činily celkové ztráty zabitím v boji, otravami bojovými látkami, úrazy a utracením na západní frontě

kolem čtvrt milionu koní; v téže době bylo vyřadeno asi 25.000 koní. Velké ztráty koní vznikly bombardováním letectva; v srpnu a v září roku 1917 podlehl leteckým útokům týdně až 400 koní; ubýváním leteckých útoků se tyto ztráty snížily a v říjnu 1918 činily asi 16 koní týdně.

Nedostatkem koní trpěly především ústřední mocnosti a nemožnost nahradit v krátké době velké úbytky koní přispěla jistě svou měrou k jejich porážce. L u d e n d o r f f si stěžuje na nedostatek koní v svých pamětech. Byly vydány rozkazy k ukořistění anglických koní. Ustupující německá armáda užívala namnoze již také volských potahů. Ale i dohodové armády pocítily nedostatek koní. V listopadu 1917 byla Francie nucena nakoupit 1,188.339 koní za 380.000.000 dolarů v Americe a ve Španělsku. Celkem si zajistily spojenecké armády v Americe na 3 miliony koní.

Velmi důležitým faktorem, majícím vliv na ztráty koní za války, je organisace veterinářské služby, především zřizování nemocnic pro koně. To se ukázalo již za burské války, kdy ztráty jednokopytníků činily 55% celkového počtu. Jakmile byly zřízeny nemocnice, projevilo se to v zá-
pětí snížením ztrát. Ekonomický efekt nemocnic se stupňoval, čím dokonaleji byly tyto ústavy organisovány. I v světové válce byly počáteční ztráty koní neobyčejně vysoké, dokud systemisované nemocnice pro koně nebyly vybudovány a především rozšířeny, aby mohly pojmouti 1.200 až 2.000 pacientů. Jestliže počet koní vyléčených v anglických veterinářských nemocnicích za války rok od roku klesal — 84, 82, 80, 78%, nesvědčí to pro klesající výkonnost těchto ústavů, nýbrž pro zhoršení koňského materiálu a jeho zdravotního stavu. Ztráty nepřekročily 3% a asi 20% pacientů bylo vyřadeno a poraženo na jatkách. Je nasnadě, že veterinářské útvary, počínaje sběrnami blízko fronty, zachraňují nemalou částku národního jmění.

Více než bitevními prostředky trpělo koňstvo bojujících armád krutými útrapami namáhavých pochodů za různého počasí při nedostatku krmiva a nápoje, bez možnosti oddechu. Za vysílené koně nebylo jednak po ruce náhrady, nebylo ani dostatek ozdravoven. Jestliže v Palestině vydrželi vojenští koně anglických jednotek 84, 77, 68, 65 a 60 hodin bez nápoje, je to jen důkazem neuvěřitelné pružnosti živého organismu v přizpůsobování se poměrům, nemyslitelné u stroje.

Veterinářských formací bylo však třeba též pro velký počet koní nemocných, hlavně koní stížených přenosnými chorobami. Není divu, že válečné poměry vedly k podstatnému zvýšení počtu nemocí a běžných zranění u vojenských koní. Tak se na západní frontě vyskytovalo týdně kolem 400 případů nátlapu; příčinou byly hřebíky z dříví spáleného v polních kuchyních a hřebíky pohozené při stavbě přístřešků.

Jednou z příčin zamezitelných škod na vojenském koňstvu za války byla improvisace vojenského veterinářství, vyplývající z toho, že chyběla promyšlená organisace služby a že personál neměl praktických zkušeností. Vzrůst počtu bojových jednotek a netušený počet pacientů postavil veterinářství před úkol, na který nebyl připraven. Dodatečné snahy o nápravu se setkaly s nepředvídanými nesnázemi a každý pokus o nápravu přišel velmi draho. Mnoho peněz a majetku mohlo být zachráněno, kdyby řízení služby bylo bývalo od počátku přenecháno veterinářům, místo aby podléhalo vlivům jezdeckta, zdravotnictva nebo remont-

nictva. To jasně vyplývá ze srovnání organizací veterinářské služby a ztrát koní u různých armád za světové války.

Tam, kde veterinářská služba byla samostatná, byla také nejvýkonnější. Dobrá organizace měla v zápětí unifikaci personálu, který měl co největší nezávislost, pravomoc a odpovědnost. Tím byl zaručen přesný chod služby a její zjednodušení, z toho vyplýval velký počet úspěšných zákroků, racionální léčba v nemocnicích, rychlé tlumení nákaz a celkem minimum ztrát. Tak tomu bylo v anglické armádě, kde veterináři měli plnou velitelskou pravomoc; podobně i v armádě francouzské, kde veterináři neměli sice práva velet, kde však logická organizace, především odborné řízení služby a účelné využití spolupráce veterinářů usnadnily řešení nejtěžších problémů, takže služba sklidila obdivuhodné výsledky. Organizace veterinářské služby v dohodových armádách byla za války ještě zlepšena, takže se stala vzorem pro ostatní armády. Výkonnost služby vyplývá z toho, že na západní frontě bylo v zimním období 12, v letním 7% koní v nemocničním ošetřování a že týdně byly z léčení propouštěny 3.000 koní. Řídícím veterinářským orgánům přiznáno ve vojenské organizaci maximum nezávislosti, shodné a slučitelné s vojenskými cíli; byla jim ponechána plná odpovědnost, byla jim však též umožněna iniciativa a volné rozhodování ve věcech odborných.

Jinak na tom byla veterinářská služba u armád ústředních mocností. Jinak skvěle organizovaná německá armáda měla na počátku války velmi nedokonalou veterinářskou službu. Nebylo ústředního řízení služby odborníkem; do odborných věcí zasahovali neinformovaní a tedy nekompetentní činitelé; služba byla přehlížena a nenalezla náležitého pochopení. Iniciativní činnost byla veterinářům znemožňována. Všechny velitelské stupně zasahovaly podle libosti do odborných opatření a veškerá korespondence odborně technického rázu procházela zdoluhavým administrativním postupem různými velitelskými, takže jednotliví veterináři ani ve věcech čistě odborných nebyli v přímém spojení. Nedostatek ústředního odborného řízení vedl k tomu, že se služba vykonávala u různých jednotek různým způsobem; nebylo usměrnění. U nejvyššího velitelství německé armády řídil veterinářskou službu důstojník zbraní, v rakouské armádě důstojník vozatajstva. Oba rozhodovali bez znalosti personálu a materie, takže personál byl rozdělován bez ohledu na specialisaci neúčelně a takřka nahodile. Podobně byly řešeny závažné otázky veterinářské hygieny a profylaxe, odsunu a nemocničního ošetřování pacientů. Ovšem ani mezi veterináři nebylo vhodných organizátorů, protože k takovým úkolům nebyli připouštěni ani připravováni. Následky jsou známy. Úsilí veterinářského personálu se tříštilo; nebylo jednotného směru. Obtíže kladené v cestu každému pokusu o nápravu se strany neinformovaných nadřízených nemohly personálu přidati chuti k radostnému výkonu služby. Chyby se hromadily a svědomitá práce veterinářů se nemohla setkat s úspěchem. Teprve pozdě se na vedoucích místech poznalo, že si veterinářská služba zaslouhuje porozumění a podpory.

První kroky k zlepšení organizace veterinářské služby byly podniknuty příliš pozdě a pak ještě se zlepšení dělo jen v etapách, pomalu a ne vždy správně. První nemocnice pro koně byly vybaveny tak nedostatečně, že se celá instituce nemocnic mohla zdát na první pohled málo užitečnou. Tak na příklad v jedné nemocnici u 950 koní byl 1 veterinář a 10 vojnů ošetřovatelů. V lépe vybavených ústavech brzdil výkonnost

ústavu dualismus rozkazování. Tento dualismus ztěžoval službu veliteli i veterináři. Není sporu, že nejsnazší východisko bylo sloučit obě funkce v osobě veterináře.

Veterináři u trupy postrádali namnoze řádného materiálního vybavení a trvalo dlouhou dobu, než bylo uspokojivě vyřešeno pravidelné zásobování veterinářským materiálem.

Doplňování koní bylo nedokonalé a tím byl znemožněn žádoucí včasný odsun nemocných a raněných koní. Když pak náhradní koně nevyhovovali plně požadavkům služby v poli, bylo to další příčinou, aby velitelé s odsunem svých koní otáleli. Odsun sám se nedělal podle promyšleného plánu; nemocní koně byli odesíláni do nemocnic, mnohdy značně vzdálených. Některé transporty byly až tři měsíce na cestě. Že mezi odsunutými koňmi docházelo k četným ztrátám, je nasnadě.

Návalu nemocných neodpovídala žádná promyšlená opatření. Ale nebylo ani podniknuto nic, aby onemocnění byla omezena profylaktickými opatřeními. Tak na příklad lze velký počet těžkých otlaků koní připisovat nedostatečné konservaci postrojů. Odsunutí koně byli často jen kost a kůže; byli prodáváni po 3 korunách. Vím o případu, že vlivný činitel zamezil, aby do pole nepřišel pořádný kůň, kdežto méně cenní koně byli zařazením k polním formacím vydáni jistě záhubě. Není divu, že jezdecká brigáda měla brzy 250 jezdců bez koní.

Celkem nutno říci, že v německé armádě vedly velké ztráty koní brzy k změně běžných názorů na veterinářskou službu. Postupná zlepšení organisace této služby se ovšem za války již nemohla plně uplatnit a především nemohla nahradit škody, které již nastaly. Po improvizovaných ústavech, jichž zřízení si vynutily okolnosti, nastoupily systemisované nemocnice pro koně, jejichž velitelé byli důstojníci zbraní. Později zřízeny i mobilní sběrný pro nemocné a raněné koně. Napřed měl každý sbor a etapní inspektorát po jedné nemocnici, později je měla každá divise (asi 15 km za frontou); mimo to zřízeny nemocnice v zápolí. Houževnaté práci veterinářů a včasnému pochopení pro tuto práci u rozhodujících činitelů děkuje německá armáda, že celkové výsledky veterinářské služby, zejména pokud jde o tlumení nákaz, byly přes nepřízeň poměrů pozoruhodné.

Hůře na tom byla armáda rakouská. Nebylo vhodného řízení a kooperace; nepořádek a nehospodárnost přispěly k tomu, aby se všechny námahy veterinářů jevily marnými. Nedostatky byly odstraňovány velmi pomalým tempem.

Část aktuální.

Především je třeba zdůraznit nutnost, aby počínajíc nejvyšším velitelstvím byl u všech vyšších velitelství veterinář jako řídicí orgán své služby a stálý referent velitele. Nejdůležitější řídicí složkou veterinářské služby je přednosta veterinářské služby divise.

U trupy v bojovém pásmu záleží veterinářská činnost hlavně v profylaxi, t. j. v udržování pohotovosti koňstva pro další výkony, v prvním ošetření a v přípravě pacientů k odsunu. Útvary zřídí na vhodném stanovišti veterinářské ošetrovny. Podle okolností lze pomýšlet i na zřízení jakési polní stáje chorých. Velmi důležité bude včasné zjišťování nákaz a provádění nutných protinákazových opatření. Ponechávat u trupy koně, kteří k vyléčení potřebují klidu a speciálního léčení, je hřích.

Co se týká vozidel k odsunu nemocných a raněných koní, ukázaly se zejména v anglické armádě velmi prospěšnými ambulanční vozy, a to automobilní. V ruské armádě byla hipomobilní vozidla pro koně předvídána již v míru. Taková vozidla se hodí ovšem jen pro dopravu na krátkou vzdálenost za posílení války. Ambulanční auta by měla být připravena již v míru. Mohla by být v užívání spolků k ochraně zvířat, veterinářských klinik a p. Třeba počítati jedno auto na 100 až 150 nemocných koní. Železniční vozy nutno pro dopravu koní, kteří nevydrží na nohou, adaptovat závěsem uzpůsobeným tak, aby tíha koně působila na podlahu vagonu. Kde je to možné, doporučuje se užívat k evakuaci koní větších vodních plavidel. Ležící kůň bude dopravován jen zřídka k léčení, spíš ještě k zužitkování. Při útoku, kdy lze očekávat velké ztráty, třeba zajistit předem dostatek dopravních prostředků. Za pohybné války budou nemocní a ranění koně, kterých nemůže být užíváno k službě, šmahem odsunováni, kdežto na ustálené frontě lze lehčí pacienty ponechat u předních veterinářských formací nebo u trupy. Evakuační transporty pochodem se musí co možná chránit před útoky nepřátelského letectva. Omezená jejich pohyblivost je činí snadno zranitelnými. Proto se doporučuje omezit takové transporty v bojovém pásmu na minimum a pak ještě zkrátit co možná cestu pochodu.

Mobilní veterinářské oddíly slouží k shromažďování a k odsunování nemocných a raněných koní. Skládají se ze sběrných a z družstev pro odsun. Jsou pojítkem mezi ošetrovnami bojových útvarů a nemocnicemi a podléhají přednostovi veterinářské služby divise. Sběrna vybavená nejnutnějším materiálem k přechodnému ošetření pacientů a označená vlajkou je umístěna na chráněném, avšak snadno přístupném místě s dobrými komunikacemi. Převzatí koně se zde ošetří a třídí. Lehce nemocní mohou být ponecháni, jestliže po krátké době mohou býti vráceni útvaru. Ostatní se odevzdají evakuačnímu družstvu. Za ústupu se koně, kteří nesnesou pochodu, zastřelí.

Evakuační družstvo, za pochodu postupující se sběrnou, se etabluje 1—3 km za sběrnou. Evakuační družstvo přejímá pacienty od sběrných nebo též přímo od jednotek, a to podle dokladů. Koně vylečitelní se odsunou, nevylečitelní se odevzdají k vyřazení anebo k poražení, o čemž rozhodne přednost veterinářské služby divise. Odsun koní se provádí co nejrychleji.

Sběrna může umístit asi 200 koní k přechodnému léčení, zejména koní vyžadujících zotavení, aby se stali způsobilými k odsunu. Při postupu se zbaví sběrna všech pacientů odsunem.

O pohybu nemocných koní a o odsunech pochodem, železnicí, auty a plavidly se zasílá denní hlášení přednostovi veterinářské služby divise (jezdecké brigády).

V španělské armádě jsou od 6. června 1931 zřízeny mob. veterinářské oddíly, které v míru jsou přiřazené k veterinářským nemocnicím nebo k veterinářským ošetrovnám, a to v oblasti každé divise (horské a jezdecké brigády). Velitelem je vyšší veterinář, který má k ruce 1 přiděleného veterináře, 6 rotmistrů pomocného sboru a 11 vojínů; oddíl má 5 koní a 12 mulů; sběrna je vybavena nemocničním zařízením, polní laboratoří, desinfektorem a kremační pecí. Mobilní oddíl má 2 skřínky a 1 koš s léčivými a obvazy, 2 nemocniční stany, 2 lampy s reflektorem,

1 polní výheň, 2 varnice a 6 bicyklů; dále 6 vozů a 2 káry, 2 automobilní ambulance, 5 velkých a 1 lehké nákladní auto.

Evakuační veterinářská nemocnice se zřizuje podle rozkazu velitelství armády blíže odsunového nádraží, pastvin a vody. Pojme 200 pacientů, které umístí v stájích nebo stanech (každý nemocný kůň musí být pod střechou). V nemocnici se konají jen naléhavé léčebné zákroky. Koně, kteří se zotavili, vrátí útvarům, ostatní odsune do veterinářské nemocnice. Z oblasti armády třeba odsunouti koně, kteří se neuzdraví do 15 dní (v německé armádě do 21 dní), a to podle povahy a stupně choroby pěším pochodem, na voze anebo na autu, železnicí nebo plavidlem. Větší transporty se odesílají speciálními vlaky pro nemocné koně nebo automobilními kolonami. Kone k poražení se odesílají na nejbližší jatky; zvířecí mrtvoly se odvezou k zužitkování nebo k zakopání.

V dohodových armádách je velitelem vyšší veterinář, který má k dispozici 1 přiděleného veterináře, 6 rotmistrů, 3 poddůstojníky, 10 jezdců a 60 vojáků.

Polní veterinářské nemocnice se zřizují po jedné pro každou armádu, nejlépe v posádkách, kde jsou jezdecké kasárny. Méně vhodné je umístění v osadách, a to pro nedostatek větších a po hygienické stránce vyhovujících stájí, zejména pro obtíže izolace a dozoru. Lépe se hodí velký dvůr anebo továrna (na př. cihelna), jsou-li vybaveny dostatkem budov. O umístění nemocnice třeba pečlivě uvažovat. Rozhodnou musí být hospodárnost ústavů; ta je zaručena jen tehdy, je-li ústav pohromadě a má-li speciální zařízení nemocniční pro velký počet koní. Na počátku války byly veterinářské nemocnice zřizovány pro 250 koní; později byly v zájmu ekonomie rozšířeny na ústavy s 1200—2000 stání.

Podle zkušeností ze světové války se počítá v dohodových armádách s tím, že veterinářské nemocnice budou vystavěny zajatci a že budou mít speciální budovy. Velký důraz se klade na to, aby stání byla pevná (beton, dřevěné kostky, cihly, dřevěná podlaha). V nouzi lze v létě vybudovat stáje vykopáním šachet, nad nimiž se napnou plachty. Stabílní stáje nemocniční, budované ke konci války, přišly pro stání na 300 franků; celkový náklad na budovy nemocnice se rovnal nákupní ceně 300 koní (nemocnice pojala 2000 a měla takřka luxusní vybavení pro personál). Výhody velkých nemocnic jsou najevo. Řídit velkou nemocnici není nejnějnější než řídit ústav menší. Velký ústav může výhodně využít personálu, zejména specialistů, umožňuje úsporu administrativního personálu, jatečního personálu (pro porážky a kafilerie), usnadňuje vlastní hospodárství, dovoluje redukci speciálních místností, instalačního zařízení a je po každé stránce rentabilnější. Velké ústavy mají jen nevýhodu, že je lze těžko umístit tak, aby nepřivábily pozornost nepřátelských letců.

Nemocnice se skládají z oddílů, pracujících samostatně. O takové oddíly lze nemocnici podle potřeby rozšířit. Administrativa je ovšem centralisována. K vybavení nemocnice náleží operační stoly, roentgenové přístroje, závěsy pro nemocné, veterinářská laboratoř, automobilní ambulance, léčebné síně, koupele, desinfektory, porážka, kremační pec a kafilerie, zařízení na sušení pčnin, vlečky pro místní dopravu, řezačky

a mačkadla s motorickým pohonem a vodovod. Oddělení pro prašivinu má koupele pro koně, zvláštní koupele pro mužstvo, síně na stříhání a léčení koní (plynové komory).

Jedno oddělení nemocnice, povahou nejmobilnější, je určeno za přejímací stanici a je předsunuto. Má oddělení pro léčení, další odsun a pro zužitkování mrtvol. Po přejímání se pacienti třídí podle druhu a stupně choroby. V ošetřování zůstávají jen nejlehčí pacienti nebo koně k dalšímu odsunu zatím nezpůsobili, a to nejdéle 2—3 dny. V tomto oddělení se koně podrobí maleiniasaci.

Hlavní oddělení pojme asi 2000 pacientů a člení se na 8 pododdělení podle povahy choroby.

Zvláštního oddělení je třeba pro koně stížené svrabem. Nákaza se zjišťuje v každém případě mikroskopicky. Za války vzrostla nákazová odělení z 200 na 1200 pacientů. Pokročilé případy byly na západní frontě prý léčeny naftou a koupelemi (Calc. sulfurat.). Vzhledem k neobyčejnému rozšíření svrabu za každé války a k nebezpečí této nákazy pro zvířectvo bojujících trup, je léčení prašivých zvířat u trupy zakázáno a i před léčením podezřelých nelze dosti varovat.

Etapní a zápolní veterinářské nemocnice jsou podobně organisovány jako nemocnice polní. Přijímají pacienty jednak z polních nemocnic, jednak přímo od útvarů etapy a zápolí.

Ozdravovny koní na 500—2000 koní přejímají vysílené koně a rekonvalescenty z nemocnic. Zřizují se tam, kde je dostatek vhodné pastvy. Pro vysílené koně jsou prý velkou úlevou písková stání. Koně jsou podle svých fyzických sil rozděleny na skupiny; každá skupina je jinak krmena. Později jsou koně cvičeni tak dlouho, dokud nedosáhnou způsobilosti pro polní službu. Před odevzdáním ne plně zotavených a vytrénovaných koní nutno varovati. Koně se odevzdávají přímo útvarům.

Prodej vyřazených koní provádí v dohodových armádách veterinářská služba armádního velitelství. Přednosta veterinářské služby je předsedou dražební komise. Koně se prodávají zemědělcům a řezníkům.

Působnost veterináře při zásobování vojska masitou potravou je rovněž důležitá. Odpovídá rozsahu a významu zásobování bojujících armád. Za války se zvýšil konsum masa. Činila-li průměrná dávka masa pro jednoho občana v míru 117 g, zvýšila se u vojína v poli na 500 g, za odpočinku na 400 g a v zápolí na 300 g. Těmto dávkám odpovídalo v prvním roce války ve francouzské armádě 418.780 t spotřebovaného masa; v posledním roce války, kdy spotřeba masa byla omezena asi na polovinu, byly ještě spotřebovány asi 2 miliony kusů skotu k výživě vojska.

Ježto se jatečná stáda v poli nijak neosvědčila, přikročily dohodové armády k zásobování vojska mraženým a jinak konservovaným masem. Takové maso mohlo být dováženo. Tak na příklad dovážela Anglie roku 1916 117 milionů, Francie 4 miliony a Itálie 48 milionů liber mraženého masa.

Španělští veterináři navrhli, aby již v míru bylo mužstvu z úsporných důvodů podáváno koňské maso, ale mužstvo toto maso odmítlo.

Stáda jatečného skotu jsou shromážděním zvířat různého původu. Dostane-li se do stáda zvíře v inkubaci nějaké nakažlivé choroby, nepodlehne jen samo, nýbrž ohrožuje též celé okolí. Stálé pohyby

stáda podlamují rentabilitu zařízení a změna životních podmínek působí na nově opatřená zvířata nepříznivě ve smyslu snížení odolnosti zvířat k nemocem. Zařazením veterinářů k nákupním a rekvisičním komisím lze předejít nákupu podezřelého skotu. Onemocnění skotu lze čelit denními zvěrolékařskými prohlídkami, upravením hygienických poměrů, včasným poražením nemocných a podezřelých, prohlídkou kusů před poražením a po zabití, konečně konfiskací a neškodným odstraněním (spálením, zakopáním anebo zužitkováním) mrtvol a odpadků. Škody nutno denně zjišťovat a hlásit. Zabavení celého kusu schvaluje divisní veterinář. Při nákaze třeba úzkostlivě dbát izolace. Zejména méně hodnotné maso musí býti svědomitě vyšetřeno a posouzeno, nemají-li vojíní být na svém zdraví ohroženi.

Polní jatky mají být ústavy veterinářské a nikoli zásobovací; jateční služba se člení na složku veterinářské hygieny, zdravotní hygieny a ekonomie. Požadavku ekonomie lze vyhovět jen tehdy, nejsou-li námitky shlediska hygieny. Z toho je zřejmé, že vodítkem jateční služby musí být hygiena. V míru jsou ostatně všechny větší jatky pod řízením veterináře. K jatkám patří oddělení pro konservaci masa a oddělení pro zužitkování odpadků. V španělské armádě jsou tyto ústavy v rukou veterinářské služby.

Továrny na konservaci masa, zařízení a činné již v míru, mají velký význam v mobilisaci. Podle potřeby lze přizpůsobiti vojenské potřebě i továrny vyrábějící jiné konzervy (na př. ovocné). V takových továrnách mají zvěrolékaři důležité poslání. Pečlivost při výrobě je nejlepší zárukou dobré jakosti konserv. Skot určený k výrobě konserv musí býti odpočinutý.

V Španělsku požívají majitelé továren, jež lze podle potřeby přeměnit na výrobu konserv pro vojsko, zvláštních výhod.

Mražené maso je pro zásobování armád velmi důležité. Tato složka zásobování musí být zvlášť dobře organisována. Je třeba zřizovat na jatkách chladírny a mrazírny, zdokonalovat a rozmnožovat park železničních vozidel a nákladních aut k převozu mraženého masa. Dopravou mraženého masa se uspoří miliony tun masa, ztracené při dopravě živého dobytka k polním jatkám. Dodávání mraženého masa je však nejen velmi ekonomické, ale nejlépe vyhovuje též s hlediska hygienického.

Veterinář intervenuje při prohlídce skotu před porážkou, prohlíží maso po porážce, při zmrazování a dopravě. Konsum mraženého masa spojuje výhody salubritní s výživnou hodnotou.

V boji proti přenesení zvířecích chorob na člověka musí veterinářská služba spolu pracovati se zdravotnictvem. Účinná a plodná spolupráce žádá přesné vymezení kompetence, především však vzájemné porozumění a úzký styk obou služeb. Boj proti nemocem, nebezpečným lidem i zvířatům by byl bez kooperace neúplným a neúčinným. I tuto složku veterinářské služby třeba zachytit v příslušných normách.

Spolky k ochraně zvířat, jimž jde o dobro zvířat v míru, mají mít i pro případ války promyšlený program. Anglická královská společnost na ochranu zvířat darovala za poslední války veterinářské

službě 4 úplné nemocnice, 1 ozdravovnu, výbavu 1 mob. veterinářského oddílu, 80 ambulančních vozů, 7 zařízení na zužitkování zvířecích mrtvol, 107 stanů, 30 stříhacích strojů, velký počet houní a jiného nutného materiálu.

LITERATURA:

- Plk. vet. MVDr. J. Stodola: Organisaace a chod. vet. služby u jezdeckta v poli. Voj. rozhledy 1933, čís. 1.
 Mjr. gšt. A. Hron: Zásobování a odsun u jezdeckých brigád. Voj. rozhledy 1931, čís. 3/4.
 Mjr. vet. MVDr. V. Chládek: Nejúčelnější organisaace boje proti zvířecím nákazám v poli a zápoli. VÚV. 1933.
 M. Garcia-S. de Pipaón: La organización de los servicios veterinarios en caso de guerra.
 Mjr. gen. Sir J. Moore: Our Servant the Horse. Londýn, 1931.
 Mjr. vét. M. Caritte: Le service vétérinaire en campagne. Revue de Cavalerie, 1923, čís. 7.

Z cizích revuí.

REVUE DE CAVALERIE, roč. 44 (1934), březen—duben.

V článku „Un exercice de cadres de cavalerie sur le terrain“ je zpráva o velitelském cvičení v terénu, jehož se zúčastnili všichni generálové, velící jezdecktu na evropském území Francie, užší štáby všech pěti jezdeckých divísí s veliteli divisního dělostřelectva, motorisovaných jednotek, dragons portes a jednotek OA., dále asi polovina velitelů jezdeckých pluků a někteří důstojníci ze škol.

Účelem cvičení bylo studovat vzdušné i pozemní přezvědy jezdecké divise, její pochod a boj, zvláště se zřetelem na motorisované složky. Dále bylo studováno použití přezvědného oddílu armádního sboru a divise.

Toto zařízení je jistě velmi účelné a snad jediný prostředek k zajištění jednotnosti v názorech a výkladu předpisů při použití nejmodernějších prostředků, jak je vidět ze závěrů, ke kterým se došlo.

Marches — manoeuvres de la 3e division de cavalerie. Do končení článku z předešlého čísla. Autor popisuje druhé období cvičení, a to manévry 4 jezdeckých brigád proti motorisované brigádě. Z poznatků při cvičeních získaných uvádí:

Velitel bombardovacího letectva sám zjišťuje pochoduující automobilní proud a radiotelegraficky nařizuje start své jednotce na letišti. O výsledcích bombardování se vyjadřuje dosti pesimisticky, účinek téměř žádný.

Přidělovat jezdecké dělostřelectvo předvojům pro boj proti útočné vozbě je nevhodné, ježto může potom chybět při akci hlavní.

Jednotky se musí evičit v boji proti útočné vozbě, jinak zůstávají bezradné, jakmile se útočná vozba objeví; musí dovést zřizovatí překážky, krýti se a procházeti osadami, lesy a terénem.

Je nebezpečné, aby jednotky zajišťovací nesvedly boj s motoricko-mechanickými předvoji nepříteli a uhnutím do terénu odhalily cestu na valné voje.

Gouvernons vers le large. Pokračování článku z předešlého čísla; pojednává se v něm o pochodu jezdecké divise a o schematické funkci dalekého a blízkého zajištění od vyražení až do zjednání dotyku.

Le 10e groupe A. M. A. C. dans la bataille de la Somme. Historický příklad o použití OA. v bitvě na Sommě, a to v útoku 30. července 1916.